

**RAPORT DE MONITORIZARE
A SITULUI "SATE CU BISERICI FORTIFICATE DIN TRANSILVANIA",
ÎNSCRIS ÎN LISTA PATRIMONIULUI MONDIAL/UNESCO,
POZIȚIA 596 bis
2011**

Ist. artă Iozeфина Postăvaru
responsabil monitorizare sit

În intervalele 28-30 noiembrie 2011 și 11-13 ianuarie 2012, am efectuat două deplasări în localitățile Călnic (jud. Alba), Valea Viilor, Biertan (jud. Sibiu), Saschiz (jud. Mureș), Dârjiu (județul Harghita) și, respectiv, Viscri și Prejmer (jud. Brașov), în cadrul activităților de monitorizare în vederea elaborării raportului anual pentru situl cu poziția 596 bis din Lista Patrimoniului Mondial / UNESCO – *Sate cu biserici fortificate din Transilvania*, conform atribuțiilor ce revin INP și a responsabilității ce-mi incumbă prin adresa nr. 1321 / 20.07.2011 a Ministerului Culturii și Patrimoniului Național.

Activitatea pe teren a constat în inspectarea monumentelor și a zonelor lor de protecție în scopul de a evalua rezultatele activităților de protecție întreprinse asupra acestora, în anul 2011.

Constatările pe teren au fost efectuate împreună cu reprezentanți ai deținătorului monumentului LPM, ai autorităților locale – Primăria, Consiliul Județean, Poliția pentru Patrimoniu, Inspectoratul Județean pentru Situații de Urgență – și ai Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniu Național din județele Alba, Brașov, Harghita, Mureș și Sibiu.

Aceste instituții sunt investite prin *Hotărârea de Guvern nr. 1102 din 2 noiembrie 2011 pentru modificarea Programului de protecție și gestiune a monumentelor istorice înscrise în Lista patrimoniului mondial UNESCO, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1.268/2010* să delege reprezentanți în comitetele de organizare UNESCO (COU). Deplasarea *in situ* a constituit prima reuniune a acestor reprezentanți și a prilejuit discuții asupra managementului monumentelor și a stadiului de implementare a Programului de protecție și gestiune a sitului înscris în Lista Patrimoniului Mondial.

1. JUSTIFICAREA ÎNSCRIERII

Situl „Sate cu biserici fortificate din Transilvania” a fost înscris în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO în anul 1999, ca extensie a sitului „Biertan”, înscris în LPM în 1993, în baza criteriului IV:

Sunt un exemplu excepțional al unui tip de construcție, al unui ansamblu arhitectural sau tehnologic ori al unui natural, care ilustrează o etapă semnificativă din istoria umanității.

Valorile siturilor, ca și semnificația acestora, așa cum au fost definite la momentul înscrierii și extensiei sale au rămas neschimbate.

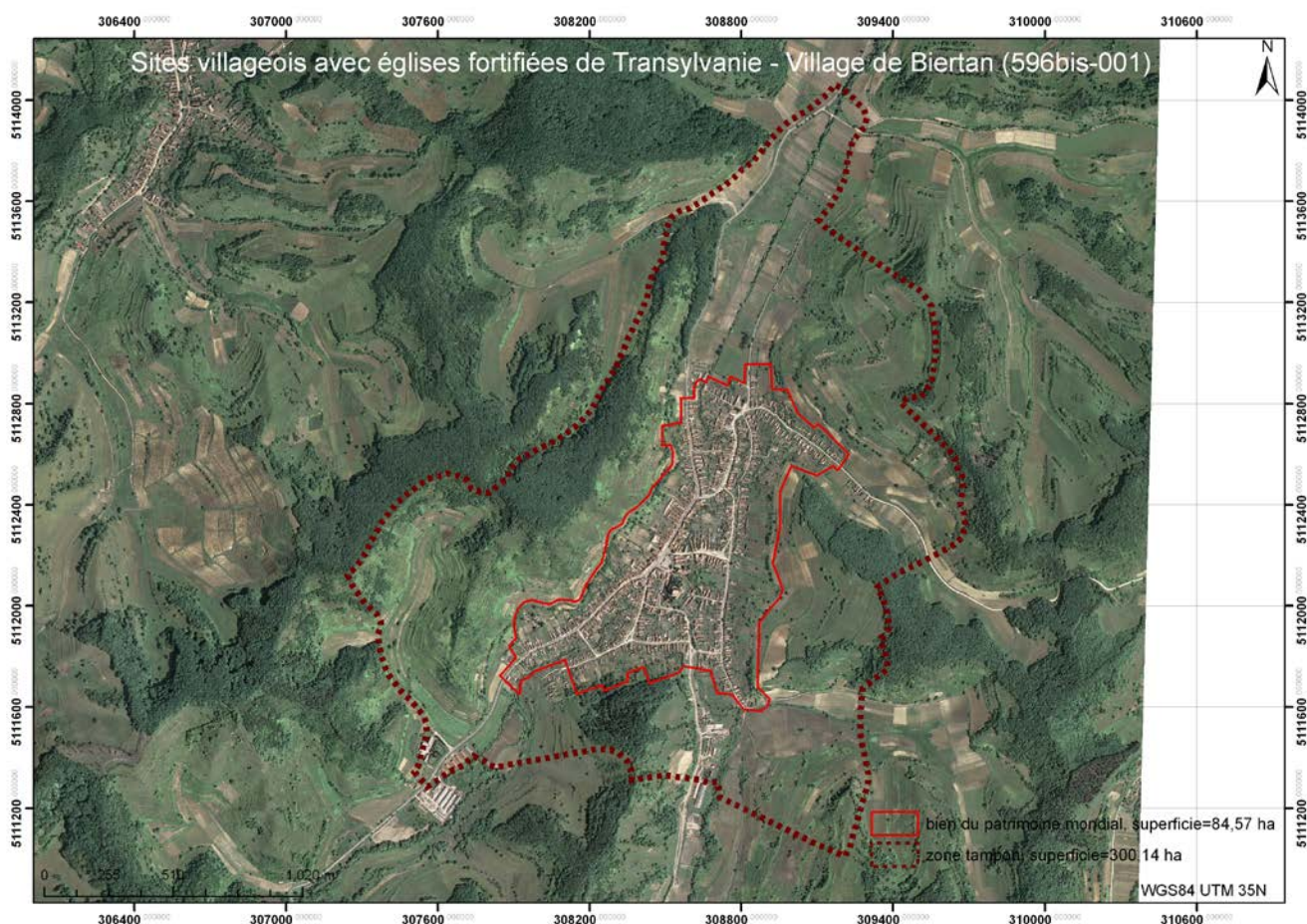
Viscri. Perspectivă asupra satului și a bisericii fortificate, dinspre nord

2. DATE PRIVITOARE LA LOCALIZAREA MONUMENTELOR

2.1. În cadrul Programului național eGISpat pentru realizarea unui sistem informațional geografic (GIS) pentru protecția patrimoniului cultural național imobil, bazat pe un parteneriat între Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, Institutul Național al Monumentelor Istorice – actualul Institut Național al Patrimoniului – și ESRI România, care se desfășoară începând cu anul 2006, au fost realizate delimitările monumentelor care alcătuiesc situl UNESCO „Sate cu biserici fortificate din

Transilvania” și ale zonelor lor de protecție. Aceste delimitări au fost validate și incluse în *Retrospective Inventory* din anul 2009¹.

2.2. În Transilvania, Cartea Funciară și numărul cadastral funcționează din sec. al XIX-lea. Toate clădirile sunt intabulate dar în CF nu este precizat regimul juridic de monument istoric.

Biertan. Delimitarea sitului și a zonei sale de protecție în programul eGISpat, validată în anul 2009

3. ZONELE DE PROTECTIE

Zonele de protecție (“zone tampon”) ale monumentelor care alcătuiesc situl LPM UNESCO „Sate cu biserici fortificate din Transilvania” sunt delimitate, validate și incluse în documentațiile de amenajare a teritoriului și urbanism².

4. REACTUALIZARE DATE TEHNICE

În prezent sunt în curs de actualizare **Planurile Urbanistice Generale (PUG)** ale tuturor unităților administrativ teritoriale pe raza cărora sunt amplasate monumente înscrise în LPM UNESCO, poz. 596 bis.

¹ *Retrospective Inventory* este un proiect lansat de Comitetul Patrimoniului Mondial, în anul 2004, în scopul clarificării delimitării bunurilor înscrise în Lista Patrimoniului Mondial și a zonelor lor de protecție, în perioada 1978-1998.

² Vezi punctul 4. al prezentului *Raport de monitorizare*

În cadrul Programului desfășurat de Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului (MDRT), în baza HG nr. 738 din 9 iulie 2008 privind stabilirea măsurilor necesare în vederea finanțării, elaborării și actualizării documentațiilor de amenajare a teritoriului și urbanism pentru zonele cu monumente istorice care fac parte din Lista Patrimoniului Mondial, în anul 2011 au fost finalizate și se află în curs de avizare **Planurile Urbanistice Zonale (PUZ)** pentru toate localitățile cu zone înscrise în LPM UNESCO, poz. 596 bis.

Saschiz. Biserica fortificată, restaurată 2000- 2011 și turnul clopotniță, inclus în Planul Național de Restaurare

4.1. Stadiul actualizării documentațiilor urbanistice:

Câlnic: Reactualizarea PUG, Proiect nr. 4709, proiectant "Proiect Alba" SA. În planșele PUG – există o diferență de contur a zonei de protecție a sitului. Primăria intenționează să comande un PUZ pentru piața centrală, în urma degajării recente a acesteia de o construcție parazitară.

Prejmer: PUZ – Zona Protejată, Etapa I, proiectant "Urban Proiect"- București, cu un Studiu istoric de fundamentare elaborat de INP, în faza de avizare.

Viscri: PUG – proiectant “ASICICOL” SRL – Mediaș, Sibiu, contract nr. 31/2010; PUZ – Zona Protejată, Etapa I, Contract nr. 34 / 2010, arh. Ștefan Bălăci.

Dârjiu: PUZ – Zona Protejată, Etapa I, Contract nr. 304/2011, Proiect nr. 5/2001, proiectant „Proiect Alba” SA, arh. Cristina Neagu , în faza de avizare.

Saschiz: PUZ *Analiza situației existente, propuneri de dezvoltare locală și de reglementări pentru PUZ*, proiectant „ArhiGRAF” SRL Sibiu, arh. Vladimir Grigorov, Contract nr. 2328 A/ 25.11.2009, în faza de avizare.

Biertan: PUZ – Zona Protejată și Zona de Protecție aferentă, Faza III, Contract nr. 318/2007, Proiect nr. 4822, dec. 2008, „Proiect Alba” S.A., cu aviz de oportunitate. Contract pentru studiul istoric cu Muzeul Național de Istorie. PUZ Biertan nu a avut dezbatere publică și nu a fost avizat de DCPN.

Valea Viilor: PUZ – Zona Protejată și Zona de Protecție aferentă, Faza III. Contract nr. 319/2007, Proiect nr. 4823, dec.2008, SC „Proiect Alba” S.A. Se propune extinderea zonei de protecție a sitului.

Valea Viilor. Biserica fortificată, zidul de incintă cu drum de strajă și sistemul de drenaj refăcut în 2011

5. MANAGEMENTUL MONUMENTELOR

Programul de protecție și gestiune pentru monumentele istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO este reglementat prin HG nr. 493 din 1 aprilie 2004 și HG nr. 1.268 din 8 decembrie 2010, modificată prin HG 1.102 din 2 noiembrie 2011. Acest program este în curs de implementare pentru situl cu poziția 596 bis din Lista Patrimoniului Mondial UNESCO: „Sate cu biserici fortificate din Transilvania”, prin constituirea în cadrul Consiliilor Județene Alba, Brașov, Harghita, Mureș și Sibiu a **Comitetelor de Organizare UNESCO (COU)** pentru siturile LPM de pe teritoriul fiecărui județ.

6. DOCUMENTAȚII TEHNICE ȘI LUCRĂRI DE CONSERVARE / RESTAURARE

Câlnic: Restaurare casa parohială evanghelică

Biertan: 1. Studiu de fezabilitate *Konzept zum Erhalt, zur Sicherung und zur behutsamen Entwicklung des Bestandes der Kirchenburg und der Nebenanlagen*, Jan Hülsemann, Henriette Lemnitz, Joachim Faitsch, Januar 2011. 2. Autorizație de construcție nr. 194/30.09.2011 – *Centru de îngrijire și asistență persoane vârstice*, str. Cloșca nr. 72 – pe conturul zonei protejate.

Valea Viilor: 1. Documentația pentru lucrările la șarpantă la biserica fortificată se află la avizare la MCPN. 2. Săpăturile pentru noul dren au fost executate fără supraveghere arheologică. 3. Certificate de urbanism eliberate de Consiliul Județean / Serviciul Urbanism Amenajarea Teritoriului și Mediu pentru construire locuințe (4), pentru o stație de bază GSM, pentru modernizare drumuri agricole de exploatare și pentru schimbarea funcțiune (Casa nr. 318, nr. 213/25.05.2011).

Dârjiu: 1. Biserica unitariană – cercetări de parament. arh. Tövissi Zsolt. 2. Studiu – lista proprietarilor clădirilor și fotografii vechi, Cristina Herția – MDRT.

Saschiz: 1. Finalizarea lucrărilor de restaurare la Biserica evanghelică. 2. Reabilitare fațade casele nr. 305, 422, 434, 453 – MET. 3. Proiect „Restaurarea Cetății de refugiu, sec. XIV. Modernizarea drumului de acces”, faza Dali – certificat de urbanism nr. 14.07.2011. 4. Reamenajare, mansardare și schimbare destinație din casă de locuit în pensiune – imobil nr. 569 în zona protejată, Aviz DJPCN 025/Z/29.05.2009. 5. Proiect de consolidare restaurare turn-clopotniță și instalații electrice pentru biserica evanghelică, prin PNR, stadiul achiziții. 6. Certificat de urbanism nr. 1/14.02.2011- casa nr. 29 – cu aviz DCPN 038/Z/2011.04.08.

Viscri: 1. Lucrări de întreținere la biserica fortificată – completări zidărie cu piatră de la Meșendorf, dintr-o veche exploatare, pentru turn și pavaj, reparații acoperiș, curățarea podului. 2. Casele nr. 27 (cumpărată de MET) și nr. 149 (fără stăpân) au fost consolidate cu tiranți de fier. 3. Reparații la șurile

de pe frontul S al Străzii Principale (2007-2011). 4. Casa nr. 198 a fost reabilitată. 5. Proiect EA Grant pentru amenajare șura comunală (nr. 67) ca bucătărie comunitară.

Prejmer: 1. Proiect de reamenajare ca pensiune a fostei case a predicatorilor din curtea casei parohiale evanghelice (str. Mare, nr. 5), în curs de avizare.

7. STAREA DE CONSERVARE A MONUMENTELOR

Datorită elaborării recente a documentațiilor PUZ, capitolul *Analiza situației existente, propuneri de dezvoltare locală și de reglementări pentru PUZ* cuprinde date referitoare la starea de conservare a patrimoniului construit.

În timpul deplasării pentru monitorizare au fost constatate următoarele probleme:

Câlnic: 1. Biserica evanghelică are fisuri importante provocate de tasările de teren cauzate de modificarea nivelului pânzei freatice prin drenajul necorespunzător din anii 1980. 2. Nu s-au eliberat autorizații de construcție.

Prejmer: 1. Biserica evanghelică are infiltrații în zidul de sud al corului din cauza rezolvării precare a sistemului de scurgere a apei pluviale. Aceeași deficiență cauzează deteriorări serioase la structura

Prejmer. Perspectivă asupra bisericii fortificate dinspre sud-est

de lemn a galeriilor camerelor de provizii. 2. Fațada casei nr. 13, monument istoric, a fost modificată fără a se ține seama de aspectul original. Casa nr. 993 este abandonată și în stare critică.

Viscri: 1. Casa nr. 10 – schimbare a dimensiunilor golurilor ferestrelor și montarea unei tâmplării neadecvate. 2. Case construite fără aviz: nr. 111, în fața bisericii ortodoxe, capăt de perspectivă a Străzii Principale și o casă în extravilan, lângă stația de epurare. Primăria a sesizat în 2010 Inspectoratul de Stat în Construcții și Consiliul Județean. 3. Case în ruină: nr. 76, nr. 82, nr. 84 (cumpărată de MET pentru reabilitare), nr. 128 (proprietar o agenție imobiliară).

Viscri. Frontul de case sudic al Langgasse, cu fațade reabilite de Mihai Eminescu Trust (MET)

Dârjiu: 1. Casele nr. 181 și nr. 182, situate lângă biserica fortificată, pe NV sunt în ruină iar proprietarul a cerut autorizație de demolare (respinsă de DCPN). 2. A fost executat un șanț pentru cabluri electrice în jurul bisericii fortificate, fără supraveghere arheologică. 3. A fost instalat un grup sanitar în locul unui hambar de provizii de pe zidul de incintă al bisericii fortificate, fără avize.

Saschiz: 1. Casa nr. 318 este în stare gravă, cu învelitoarea căzută. Casa nr. 419 are frontonul ieșit din verticală iar fațada casei secundare s-a prăbușit de curând (în PUZ exista). 2. Intervenții necorespunzătoare la casele nr. 350, nr. 417 și nr. 449 (unde nu au fost respectate avizele). 3.

Intervenții nocive la Sala de festivități din incinta bisericii evanghelice (placarea soclului cu piatră fixată în mortar de ciment, cu obturarea răsuflătorilor pivniței, care era deja în stare critică).

Biertan: 1. Cf. *Raport DCPN Sibiu 2011- Planșe cu fotografii – Clădiri cu valoare arhitecturală și ambientală*, 7 clădiri necesită intervenții de urgență. 2. Zugrăveli în culori sintetice stridente: str. Avram Iancu nr. 15, nr. 34; str. Nicoale Bălcescu nr. 58; str. Avram Iancu nr. 15, nr. 34, nr. 43; str. Horea nr. 9, nr. 22, nr. 36; str. Tudor Vladimirescu, nr. 2. 3. Biserica evanghelică fortificată: stare proastă a portalurilor de sud și de vest – pierderi masive de material litic. Bolta sacristiei este în stare critică, umiditate în exces în zidul incintei a 2-a. Fisuri inactive la absidă (martori fixați în 5.06.1999). Umiditatea crescută cauzată de un dren efectuat defectuos în 2010 a produs tasarea și fisurarea terenului la est de cor, și împingeri în zidul de incintă. Ventilarea interioarelor turnurilor *Muzeul și Turnul catolicilor* a fost rezolvată prin instalarea unor grilaje în loc de uși. 4. La casa de pe str. Avram Iancu nr. 3, frontonul cu inscripție "1786" are fixat un cadru metalic pentru cabluri de curent electric. 5. Casa de pe str. Crișan nr. 36, ce definea caracterul centrului cartierului românesc, alături de școală și casa nr. 35, a fost demolată în noiembrie 2011, fără autorizație.

Biertan. Casa nr. 36 din cartierul românesc, demolată în decembrie 2011, fără autorizație

Biertan. Portalul de vest al bisericii evanghelice fortificate (c. 1500). Deteriorări și intervenții nocive

Valea Viilor: 1. Umiditate în exces la clădirile din centrul satului. 2. Intervenții nocive la poarta casei nr. 126 (în fața primăriei), la casa nr. 438 și la școala primară, prin reabilitare termică.

8. INVESTIȚII, DEZVOLTARE TURISTICĂ

Câlnic: drumuri asfaltate și alee din dale în jurul Cetății – lucrări finalizate 2011.

Prejmer: 2 case reabilite cu asistență de 25% din cheltuieli de la Consiliul Local.

Viscri: 2010 Proiect *Pod multifuncțional*: oprește nisipul rulat dintr-o veche carieră, care colmata albia râului și destabiliza drenul istoric.

Dârjiu: Proiect câștigător – asfalt PNDI (dezvoltarea infrastructură) prin MDRT – drum comunal, drum județean, 25 KM până la Mureni.

Saschiz: un nou Punct de informare turistică a fost deschis în fosta măcelărie comunală, construcție ce face parte din ansamblul bisericii evanghelice fortificate.

9. RESURSE FINANCIARE

Câlnic: 1. PUG – finanțare Consiliu Local, PUZ, zone protejate - finanțare MDRT. 2. Restaurare casa parohială evanghelică - finanțare prin PNR și Fundația „Ars Transilvaniae”.

Prejmer: PUG - finanțare Consiliu local, PUZ, zone protejate – finanțare MDRT.

Viscri: 1. PUG – finanțare Consiliu local. 2. Program guvernamental – finanțare alimentare cu apă Viscri și Meșendorf. 3. Fundația Mihai Eminescu Trust – finanțare canalizare și stație de epurare ecologică, 3 200 m canal, conectarea la rețeaua de apă; scenariu de incendiu; PUZ; lucrări de întreținere la biserica evanghelică fortificată; pod multifuncțional. Lucrări de întreținere la biserica fortificată din autofinanțare (vânzare bilete). 4. Semnalizarea monumentelor istorice - finanțare MDRT.

Dârjiu: PUG finanțare Consiliu local, PUZ – zone protejate finanțare MDRT.

Saschiz: 1. PUG finanțare Consiliu local, PUZ – zone protejate finanțare MDRT. 2. Restaurare Biserica fortificată finanțare prin PNR gestionat de INP.

Biertan: PUG finanțare Consiliu local, PUZ – zone protejate finanțare MDRT.

Valea Viilor: PUG finanțare Consiliu local, PUZ – zone protejate finanțare MDRT.

10. SEMNALIZAREA MONUMENTELOR

Valea Viilor. Biserica evanghelică fortificată. Panouri de semnalizare a monumentului

Toate obiectivele sitului „Sate cu biserici fortificate Biserici din Transilvania” sunt semnalizate însă nu într-o manieră unitară.

11. VIZITATORI

Câlnic: 5 000 vizitatori, dintre care 2 000 gratuit

Prejmer: 10 000 vizitatori

Viscri: 11 000 vizitatori. Capacitate de cazare 90 locuri

Saschiz: 10 000 vizitatori, contorizare la Punctul de informare turistică organizat de fundația ADEPT

Biertan: 10 000 vizitatori

Valea Viilor: 8 000 vizitatori

12. PUBLICAȚII, STUDII ȘTIINȚIFICE

Generale:

1. *Romania. Patrimoine mondial World Heritage. Patrimoine saxone de Transylvanie. Saxon Heritage in Transylvania*, INP, București 2010.

2. Răzvan Theodorescu, Atena Groza, fotografii George Dumitriu, *România în Patrimoniul UNESCO*, Ed. Monitorul Oficial, 2011.

3. <http://www.descopera.ro/descopera-in-romania/2629839-bijuterii-ale-romaniei-in-patrimoniul-unesco-iii>

4. <http://www.viatransylvania.com/activities-view/id-6/activity-visit-the-fortified-churches/>

5. <http://www.patrimoniulnational.ro/new/index.php>

Câlnic: 1. Ziarul cultural “Curierul Cetății Câlnic”.

Dârjiu: 1. Panorame sferice *Comorile Ținutului Secuiesc* www.virtualissekelyfold.ro. 2. Bereck Catalin – lucrare la studii post graduale Cluj, inventariere sat. 3. Proiect de Diplomă Universitatea “Babeș Bolyai” Cluj, facultatea de istoria artei – studiu despre biserica fortificată.

Saschiz: 1. *Monografia localității Saschiz*, Florentina Călugăr coord., Primăria Saschiz, Nicolae Teșculă, Liviu Cîmpeanu, Alin Pora colab., Ed. Nico, Tg. Mureș, 2011. 2. *Povestiri Saschizene*, proiect al Bibliotecii comunale Saschiz cu finanțare Global Libraries Romania www.povestirisaschizene.ro. 3. Broșuri de popularizare publicate de asociația Târnavă Mare www.DiscoverTarnavaMare.org, fundația ADEPT www.fundatia-adept.org.

Valea Viilor: *Heimatbuch einer siebenbürgisch-sächsischen Gemeinschaft Wurmloch im Weinland*, Herausgegeben von Roland Hönig im Auftrag der Heimatortsgemeinschaft Wurmloch, Sedna-Verlag, 2011.

Viscri, Prejmer: cotidianul *Transilvania Expres* (Brașov) are o rubrică periodică despre monumente.

13. FESTIVALURI, DEZBATERI, SIMPOZIOANE

Câlnic: 1. Festivalul Internațional "Lucian Blaga". 2. „Prietenii Cetății” – Acțiuni ecologice primăvara și toamna cu copii și tinerii din comună. 3. „Mode și Veșminte din trecut”.

Viscri: 1. Ședințe de informare despre monumente și obținerea autorizațiilor, o dată pe an, în martie, cu toată populația locală. 2. Apel DCPN - Brașov la Uniunea Națională a Notarilor Publici pentru informarea proprietarilor asupra statutului de monument istoric. 3. Evenimente de Rusalii, întâlnire cu sașii din zona Rupea / Repserland. 4. La biserică, la fiecare 2 ani, prima sâmbătă din august, întâlnirea sașilor. „Ziua sașilor”, cu finanțare de la Consiliul Județean. 5. Parteneriate cu minoritățile din Cluj (cursuri de conservare și valorificare a patrimoniului).

Prejmer: 1. Apel DCPN Brașov la Uniunea Națională a Notarilor Publici pentru informarea proprietarilor asupra statutului de monument istoric. 2. Sesiunea de pregătire a ofițerilor responsabili cu protejarea monumentelor istorice, 2011. 3. *Ziua Prejmerului*, stabilită prin HCL 2004, pe 29 iunie, de Sf. Petru și Pavel. 4. *Festivalul clătitelor*, stabilită prin HCL 2007, în luna februarie. 5. *Ziua sașilor*, Consiliul Județean Brașov și landul Baden Württemberg. 6. *Diletto Musicale* – organizat de Stephen Schland, a 13-a ediție, august. 7. Au dispărut și trebuie revigorat *Ziua Pompierului* (26-30 decembrie) și *Maialul* (mai, petrecere câmpenească).

Dârjiu: Program pentru ocrotirea imaginii satului tradițional *Faluhép védelemi program* Memoriu general.

Biertan: În seria de manifestări „Coktail Cultural” inițiată în 2010 de către asociațiile Microregiunea Hârtibaciu și Mioritics, concert de harpă celtică susținut de Roxana Moişanu, 23 iulie 2011.

Valea Viilor: evenimente organizate de ECO Muzeu Regional Sibiu, Festivalul “Marțian Negrea”.

14. DEZVOLTAREA MESERIILOR TRADIȚIONALE

Câlnic: partener Proiect “ Pe drumul vinului”.

Viscri: 1. Ateliere de meserii tradiționale: de fierărie – Gabor Istvan, nr. 220, în Cliviz; cărămidărie – spre Dealul Dumbrăvii; cărbunărie – spre Bunești. 2. Șoșoni de pâslă, proiect “Viscri începe”. 3. Asociația femeilor (130 femei) – camere de cazare cu mobilier săsec și mâncăruri tradiționale.

Saschiz: Fundația ADEPT a inițiat recuperarea tradiției producerii casnice de dulcețuri, gemuri și siropuri de fructe, zacuscă și miere (27 sortimente). În 2010 s-a deschis fabrica de gemuri și siropuri (Transylvania Food Company). „Dulceața de Rubarbă” este marcă înregistrată.

Saschiz. Noul Centru de Informare Turistică comercializează și produse tradiționale locale